کەمال ڕەئووف محەممەد

جووتێکی بولبولی خۆش ئاواز

نازدار و ئەسمەر فەرهاد

● **پێشەکیی**

دوو ڕاستیی هەن . یەکەمیان : گۆرانیی رادیۆیی قۆناغێکی کارووانی هونەری گۆرانیی کوردییە . دووەمیان : لەو قۆناغەدا گۆرانیبێژی ئەوتـۆ هەڵکەوتووە کە دەیەها گۆرانیی هەیە و لە لای خەڵك پەسەند نەکراوە .. هی ئەوتۆش هەیە کە چەند گۆرانییەکی لە ڕۆژگاری خۆیەوە بۆ بەرەو دووا پەسەند کراوە وناوبانگی هەیە کە تێکرا یان بە گۆرانیزان و دەنگ خۆش یان هەر بە دەنگ خۆش و زمان شیرین دەنگیان داوەتەوە . هەر کەسێکیش بیەوێت ـ زانستانە ـ بۆ مێژوو کار بکات ، دەبێت هەردوو دەستەکە نیشانە بکات ئەگەر چی ڕەنگ بێت ، خوێندەوار چ گوێگر ، تەنانەت دەستەی یەکەم ـ خۆی ـ بەرگەی ئەو باسە نەگرن ، بەڵام تا کاتی ئەوە دێت باس لەو دەستەیە بکرێت ، ئەوە لە پێشترە ، دەستەی دووەم ـ بەناوبانگەکان ـ بەسەر بکەینەوە و پەردەی تاریکیی لەسەر ژیان و کرداری هونەرییان لا بدەین ، چونکە پێمان وایە ـ قۆناغی ئێستا ـ کۆڕپەی هەل و بارێکی کوتوپڕ نییە ، بەڵکو ئەنجامی کارووانی ڕابردووە بـا بارەکـە ـ لەچاو جاراندا ـ ئێستا پێشکەوتوو بێت . ئەمجا ئەگەر « دایکی جەمال »[1] وەکو کۆڵێیومانەتەوە ، پێشترین ئافرەت بێت بۆ تۆمار کردنی گۆرانیی کوردیی و ـ سۆرانیی ؟ ـ لەسەر قەوان و گۆرانیبێژی ڕادیۆش نەبووبێت ، ئەوا « نازدار و ئەسمەر فەرهاد » بەتەنها گۆرانیبێژی رادیۆ بوون و بەو ـ شێوە زمانە ـ دووهەمن ئەگەر چی قەوانی بازرگانییشیان[2] نەبووە .

باس کردنی ئەم دووانەش هەر لەبەر ئەو هەڵوێستە نییە بەتەنها ، هەروەها لەبەر ئەوەش نییە کە خۆیان بێ سەرو شوێن ماوونەتەوە ، بەڵکو لەبەر ئەوەیە کە گۆرانییەکانیان هونەری تێدایە و لەسەر ڕەفەیەکی بەرزدان و ناوبانگیان هەیە کە (پرسیینەوەشمان لە ڕای هەندێك کەسی سەردەمی بڵاوبوونەوەی گۆرانییەکانیان ، هەروەها درێژیی داواکاریی گوێگرەکانی ڕادیۆی کوردیی بەغدا بۆ بیستنیان کە ـ خۆم ـ تەمەنۆکەیەك شایەدم ، ئەو ڕاستییە دەچەسپێنن) . ئەمە لە هەڵێکدا دووای خۆیشیان و هەتا ئێستا ، دەنگێکی ئافرەت نەیتووانییوە جێگایان بگرێتەوە یان لاساییان بکاتەوە . دوواجار بۆ دۆزیینەوە و ناسیینی کردو کۆشی ـ ئەمانیش ـ کە سەرگەردان و نەنووسراوەن ، یادگاری بییری ئەم و ئەو دەکەین بەپشتیوان دا ڕاستیی وون نەبێت .

● **نازدار و ئەسمەر فەرهاد کێن ؟**

هەتا ئێستا ، رادیۆ بەو ناوەوە ناوی بردوون و لە نێو دەفتەرەکانی گۆرانییشدا ، بەکۆن و تازەوە ، ناوێکی تریان نەنووسراوە کە خۆیشیان هەڵبەت ناویان هەیە . تەنها سەرچاوەیەکیش هەتا ئێستا ـ بەنووسیین ـ هەمان ناو و ـ وێنەیانی ـ بڵاوکردبێتەوە کتێبۆکەی « چەپکە گوڵی 1954 » ی تایەر تۆفیقە[3] کە لەژێر وێنەیشیاندا نووسراوە : (دوو قوڵی نازدار و ئەسمەر فرهاد ـ دەنگیان زۆر خوشە وە مەشهوورن بە نەجیبە یار نەجیبە !) . لەلایەکی ترەوە ـ خۆم ـ لەساڵی 1966 دا لە پرۆگرامی « دەنگی هونەر[4] » دا یەکەم جار لەسەر ژیان و گۆرانییان و دووەم جار ـ هەر لەو ساڵەدا ـ لەسەر گۆرانییەکی « ئەسمەر و عەلی مەردان » باسم پێشکەش کرد کە لە یەکەم جاردا ـ دەم و دووی ـ عەلی مەردان[5] سەرچاوەم بوو . لە ساڵی 1979 دا لە لایەن هونەرمەند حەسەنی جزیری[6] لە 1983 دا لە لایەن د . عیزرەددین مستەفا ڕەسوول[7] و مامۆستا کامل کاکە ئەمینی[8] ـ یەکەم باسبێژو چاودێری رادیۆی کوردیی بەغدا ـ باسی ترم دەستگیر بوو کە پوختەی سەرنجی خۆم و باسەکانی ئەوان ـ پاش بژار کردن و بەراوورد کردنیان ـ زۆرتر لەم شێوە ڕاستییەدا دەردەکەوون :

نازدار = خۆخێ) و ئەسمەر (= ماری) ین کە تەمەنیان لە دەور و بەری 20 — 22 ساڵیدا بووە . باوکیان (مووسا) و دایکیان (بەستێ) ی ناو بووە ، خەڵکی گوندێکی لای قەزای ئاکری بوون گوایە (دەحلەڕێ) ی ناوە . لە ساڵانی 1948 — 1949 دا

1 — نازدار « خوخێ »
2 — ئەسمەر « ماری »

کامل کاکە ئەمین کە میوانی موختاری ئەو گوندە (ساڵح ئاغا) ناوبووە ، ئەو جووتە خوشکەی دییوە کە بە شێوەی کورمانجیی ژووروو - بادینانی ؟ - هاتوون و گۆرانییان لەلا گوتوون . ئەویش کە بەرپرسیاری ڕادیۆ بووە بەئەو خودان ماڵەی گوتووە کە بیاننێرێ بۆ لای بۆ رادیۆ . پاش ماوەیەك هاتوون و لەبەر ئەوە کە دەنگی ئافرەتی گۆرانیبێژی ڕادیۆ - بە سۆرانیی ؟ - نەبووە داوای لە عەلی مەردان کردووە کە فێری گۆرانیی - سۆرانییان - بکات و ئەویش لە ماوەیەکی کورتدا فێری کردوون کە خوێندەواریی یەکیان هەبووە بە تایبەتیش خوشکە پچووکەکەیان (ئەسمەر = ماری) ئینگلیزیی یەکی باشیشی زانیبوە . جار و بارەش لەگەڵ دانانی یەکەم تیپی تەمسیلی ڕادیۆی کوردیی ، کەمێك بەشدارییان کردووە . لە هەوادا - یەکسەر - هەروەها بە تۆماری - وایر ریکۆرد : سیم - و لەسەر قەوان گۆرانیی میلليی و فۆلکلۆرییان گوتووە کە بە دوو قۆڵیی هەروەها بەتەنها لەگەڵ دەنگێکی پیاودا وەکو - عەلی مەردان - گۆرانییان گوتووە کە ژمارەیەکیان دیارە و ژمارەیەکیان وونە . بە هەردووکیان ئاهەنگێکی گۆرانیی نیو سەعاتییان بۆ ڕادیۆ بە 4 دینار گێڕاوە . زیرەك و دەنگخۆش بوون . پاش مەودایەکی ڕادیۆیی 1949 — 1954 بێسەر و شوێن ماوونەتەوە و (ئەسمەر = ماری) خوشکە پچووك هەتا ساڵی 1957 لە بەغدادا دیتراوە کە هەژار بووە و دووچاری نەخۆشیی تیراوێ - سەرەتانی مەمك - بووە و حەسەنی جزییری دیویەتی ! موسڵمانیش نەبوون .

● **گۆرانیی یەکانیان**

ئە : - ئەوی کە من ئاگاداری بم لە ساڵی 1966 بەوە ئەم گۆرانییانەیان لەسەر - تیپ - دا بە تۆمارکراویی دیارو بڵاو دەکرانەوە :

1 — وەك قوومریی سەر باڵم شیینە .
2 — دەمەگری مەگری چاوانت دێشێ .
3 — نەجیبە یار نەجیبە .. نەجیب خاڵ دانە دانە .
4 — گەردوون من چی بکەم چیم دەسەڵاتە .
5 — کزەی جەرگانم باوان وێرانم .
6 — ئامینێم نازەنینێم .
7 — ئەرێ هۆ لەیلێ .
8 — هەلاوە لاوە گوڵێ .

بێ : - لە پایزی ساڵی 1966 دا کە دوو مانگێ لە شریتخانەی ڕادیۆی کوردییدا کارم دەکرد و کۆمەڵێك قەوانی کۆن و فەرامۆش کراووم بەسەر دەکردەوە (قەوانێکی تەپ و تۆزاوی و برییندارم دۆزی یەوە کە لەسەر هەردوو دیویدا - بەعارەبیی - نوسرابوو : مانگی جارێك تۆمار دەکرێت .. / بەم جۆرە :)

* **دیيوی یەکەم : نازدارو ئەسمەر فەرهاد . گۆرانیی : « مەگری مەگری »**
* **دیيوی دووەم : دووقۆڵیی ئەسمەرو عەلی مەردان . گۆرانیی : « بڕووانە بزانە » شیعر : کەریم سەعید زانستی . ئاواز : سەعید شابۆ**[10] .

(ئەم قەوانەش کە ڕادیۆیی بوو ، بەو برییندارییەوە لە 1966 / 11 / 12 لە پڕۆگرامی باسکراودا[11] پێشکەش کرد کە دەنگی - ئەسمەر - لەچاو دەنگی عەلی مەرداندا کە - چرپیکەدار - بوو ، وەك تاڵێك دانتێلی باریك ، ناسك بوو . ناشزانم ئێستا ئەو قەوانە چی لێ بەسەردا هاتووە بەتایبەتی کە من پەیوەندییم بەئەو ڕادیۆیەوە نەماوە . گرنگیش ئەوەیە بەتەواوی دڵنیاییی یەوە دەڵێم کە گۆرانیی « بڕووانە بزانە » هەتا ساڵی 1958 بڵاوکراوەتەوە ، بۆ بەڵگەش لە 1958 / 2 / 5 دا بڵاوکراوەتەوە .

* هەروەها لە هەمان ڕۆژدا گۆرانیی یەکی ئەو خوشکە بە ناوی (موتریب ساز و نەی بێ) لە ڕادیۆی کوردییدا بڵاو کراوەتەوە ، کە - بڕوانە و بزانە + موترب ساز و نەی بێ - لە

ڕادیۆدا وون بوون .

پێ : ـ کامل کاکە ئەمین لە قسەیدا بۆ ـ من ـ وەکو لە پەراوێزدا ئاشکرابووە ، دەگێڕێتەوە و دەڵێ کە گۆرانیی تریان هەبووە ، وەك :

* بارانە ـ ی ژمارە : 1
* بارانە ـ ی ژمارە : 2
* ئای ئایەك ـ بەشێوەی مەقام نا .

لە لایەکی ترەوە ، لە هەندێك کەسم بیستووە گوایە ئەم گۆرانییانەیشیان بیستووە :

* گیان و گیان ئازیزەکەم .
* بابچینە سەر وەیس وەیسی خۆمانە . (کە خۆمان لەمە دڵنیا نین !) .

● لێکدانەوە :

ئە : ئەگەر هەر کەسێك گوێ لە گۆرانیی یەکانیان بگرێت ، لە ڕووی پاکیی ـ تۆمار ـ ەوە هەست دەکات کە ئەم گۆرانییانە لەوە ناچن ـ لەسەر قەوان ـ تۆمار کرابن چونکە تۆمارکراوی سەر قەوان بە هەرجۆرێك ئەو سیفەتە دەنوێنێت . ئەمجا لێرەدا کە ـ خۆم ـ کارمەندی رادیۆ [illegible]م ، لەگەڵ ئەو ڕایەی کامل کاکە ئەمینم کە لەسەر سیم = وایەر ڕیکۆرد ، گۆرانیی یەکان تۆمار کرابن کە لەو لاوەش ئەو ڕاستی یەش هەیە ـ وەکو لە کارمەندە پێشینەکانی رادیۆی بەغدا « نەك کوردیی یەکەی » ـ پرسیارم کردووە ، ئەو وایەرە یان تەلە لە سەرەتای 1950 دا پەیدابوو ، دووای ئەوە لە 1951 بە دوواوە باوی قەوانی تایبەتیی ڕادیۆ ـ جۆری مارکۆنی ـ پەیدابوو ، کە هەر لە نێو ڕادیۆدا قەوانەکە ـ شتی ـ لەسەر تۆمار دەکرا و کە خراپ بوایە دەشکێنرا و سەرلەنوێ دەکرایەوە بە قەوان . بەم پێ یە کە لە 1949 — 1950 دا هاتبن ، دیارە گۆرانییان ـ بێ تۆمار کردن ـ لە هەوادا بڵاو بووەتەوە . هەروەها دەشێت قەوانیشیان هەبووبێت ، بەڵام لەبەر لێدانەوە و خراپ بوون و شکاندنیان ـ کە فریای تییپ ریکۆردر « شریت [12]» نەکەوتوون ـ گەلێك گۆرانییان لە دەست چووبن و وێنەیان کە ـ مابێت ـ هەر ئەو یەکەیە کە باسی بەسەر چوو . لێرەدا پرسیارێك سەر هەڵدەدات : ئایا مەودای 1949 — 1954 کە پێنج شەشساڵێکە ، ڕێگای تێ دەچێت کە تێدا لە ڕادیۆدا بووبن و هەر هێندەش گۆرانییان لەپاش بەجێ مابێت ؟ بەکورتیی من بۆ ئەوە دەچم کە ئەو مەودایە زۆرە ، بەتایبەتیی خوشکی گەورە (نازدار = خۆخێ) و کەس و کاری کۆچیان کردووە ، ئەگەر چی ـ وێنە بڵاوکراوەکەیان لە 1954 دا و ئاشناکردنیان بە خوێندەوار هاندەرە باوەڕ بکرێت هەتا ئەو ساڵە لە ڕادیۆدا بووبن[13] ! ئەمە لە لایەك ، لە لایەکی ترەوە ، دەبێت ئیما بۆ تەمەنیان بکەین کە هەر لەو دەورو بەرەدایە کە باسی کرا ـ ئەگەر چی بیروڕاکانی سەرچاوەکان جیاوازیی هەیە . بەڵگەشمان وێنەکەیانە کە تەمەنیان بۆ بەرەو ژوور نابات .

بێ : ـ بەگوێ گرتن لە گۆرانیی یەکان و داوکاری گوێگرەکان و دەوری عەلی مەردان لە فێرکردنیاندا ، هەروەها ـ تاسووقیی ڕادیۆش لە سەرەتادا ـ کە دەزگایەکی هەست ڕاکێشە و بە ئاشکرا دەنگی ئافرەتی گۆرانیی بێژ بڵاودەکاتەوە ، دیارە ، دەوری ئەم جووتە خوشکە لەگۆرانیی کوردییدا کارییگەرە ، بەتایبەتی لەبەر ئەوەش کە گۆرانیی نزیك بە دەروونی ئەو گوێگرانەیان بە زمان پژاوە کە هۆنراوی میللی و فۆلکلۆرییان بە دەم مووسییقاوە ، بەرێك و پێکی ، گێڕاوەتەوە . بەڵام ئایا ئەوانە بە تەنها مایەی ناوداریيان و هونەریانە ، یان هونەر لە خۆیشیاندا هەیە ، قسە لەمەڕ زیرەکییان ـ بەتایبەت کە عەلی مەردان ـ لێیان بڵێت ، کلیلە بۆ دۆزینەوەی هونەریان کە لەوەوە دەست پێ دەکات بەماوەیەکی کورت گۆرانیی شێوە زمانی ـ سۆرانیی ـ یان بە ڕاستی و بەجووانیی و ڕێك لەگەڵ مووسییقە ـ پاش پراوەیەکی کورتی ڕادیۆیی ئەو کاتە کە وەك ئەمڕۆ نی یە ـ ئەدا کردووە . بەمەشدا دیارە ، گوێ سووك ، هەست ناسك بوون بۆ چێژتنی شێوە زمانەکە و هۆنراو و مووسییقەش . دە نگیشیان بەهای خۆی هەیە ، ناسکە و قورگیان پاکە و هەناسەیشیان بێ مشەیە و دەربڕینیان ڕەوانە وەك ئاوی سازگاری کانی یەکی دێرین . دەشتووانیین بڵێین کە لێهاتوو بوون ، چونکە ئەگەر لێهاتوو نەبوونایە یەکێکی وەك عەلی مەردان کە بەدەگمەن گۆرانیی لەگەڵ یەکێکی تر کوتووە ، نەدەهات گۆرانیی « بروانە بزانە » لەگەڵ ئەسمەر بڵێت و هەرگیز بییریشی لەوە نەدەکردەوە کە خۆیان بۆ هیلاك بکات و بیانکات بە گۆرانیی بێژ . درۆش ناکەین ئەگەر بڵێین لە نێو دەنگە

ژنانیی‌یەکانی گۆرانیی کوردیی سەر قەوان و رادیۆ ـ بە هەردوو شێوە زمانەکەوە ـ دەنگی ئەم جووتە خوشکە ، دەنگی بولبولە و ئەدای گیانی بە گیانییان لە ئەدای ـ مریەم[14] خان ـ ی بەسۆز کەمتر نی‌یە و ـ دایکی جەمالیش ـ کەنزیك چارەکە سەدەیەك لەمانەوە دوورە ، ناگاتە ئەدای ئەمان . ڕەنگیش بێت ئەگەر هەلی ژیان و ڕۆژگار ـ لەچاو ئەمڕۆدا ـ لەبار بووایە ، ئەوا خەرمانێك گۆرانیی کوردیی بەدەنگی ئەوان دەبووژایەوە بەتایبەتی کە عەلی مەردان مامۆستایان بوو . ئاشکراشە ئەو گۆرانییانە ـ هەتا ئێستا ـ لە لای گۆرانیی‌بێژەکانی تیپە مووسیقی‌یەکان فەرامۆش کراوە و دەنگێکی ژنانەش جێگایانی نەگرتووەتە و ئەگەر ـ لە دەرەوەی ئەواندا ـ یەکێکیش هاتبێت لاساییاتی کردبێتەوە وەك بە ـ نەجیبە یار نەجیبە ـ ئەوا بە ڕاگرتنی ئەدای ئەوان و ئەم ـ تازەیە ـ جیاوازیی‌یەکی گەورە هەست پێ‌دەکرێت کە ئەوەش ناقۆڵایی ئەدای دووەمە .

نوختەیەکیش کە گۆرانیی ئەم جووتە خوشکە بەنرخ دەکات ، ئەوەیە کە مۆری ڕاستیی‌یەکی مێژوویی بەنێوچەوانی گۆرانیی کوردیی تۆمار کراوەوە دەنێن . ڕاستیی‌یەکەش ئەوەیە کە هەتا پێش پەیدابوونی « تیپە مووسیقی یەکانی ئەو دییو قەوانی بازرگانی و رادیۆ ، تەنها ـ 3 ـ ئافرەت بەشێوە زمانی سۆرانیی کە (کوردی موسڵمان) نەبوون ، گۆرانییان گوتووە کە ئەوانیش : دایکی جەمال و ئەم جووتە خوشکەن . بەلام بەشێوە زمانی بادینانی : مەریەم خان و ئەلماس محەممەد[15] و فەوزییە محەممەد و نەسرین شیروان (کوردی موسڵمان) بوون و گۆرانییان گوتووە . کە لای ئیمە تاقمی یەکەم ـ فێرکراون و تاقمی دووەم ، وەك مریەم‌خان و ست ئەلماس کە لە ناوچەی (جزیر) یەوە هاتووە ، ڕیشەیەکی ڕۆشنبیرییان هەبووە و ـ فێر نەکراوون بەڵکو خۆیان ، لە ـ جزیر و بۆتانی ـ نیشتمانیاندا ئەو لاووك و بەستە و مەقامانەیان زانییوە و ـ لێرەش ـ گێڕاویانەتەوە .

پێ : گەردوون چ سەیرە ! دایکی جەمال ـ ی یەکەم ، بە نەخۆشیی تیراوێی مەمك مرد و ئەم جووتە خوشکەش بێ‌سەرو شوێن بوون و (ئەسمەر) یان تووشی هەمان دەردی تیراوێ بووە و کێ دەڵێت لە ژێر خاکدا نەڕزابێت . ڕاست دەڵێن : مێژوو هونەرە[16] ؟

پەراوێزەکان

1 — 1908 ؟ ز ـ 1979 ز .

2 — لە یەکێکم بیست گوایە قەوانی بازرگانییان هەبووە ، بەلام چەند بە دۆزینەوەی قەوانە بازرگانی‌یەکانەوە خەریکم هەتا ئێستا قەوانێکی ئەوانم بەرچاو نەکەوتووە و باوەڕ ناکەم ، هەرگیز کە قەوانی بازرگانییان هەبوو بێت .

3 — چەپکە گوڵ ـ چاپخانەی مەعارف ـ بەغدا 1954 ـ تایەر توفیق . (وێنەی بڵاوکراوەی نێو ئەم لێکۆڵینەوەیە ، لەو وەرگیراوە) .

4 — مێژووی بەرنامەی باس‌کراو 12 / 6 / 1966 م .

5 — ئە : قسەکانی مامۆستا عەلی مەردان کە دەم و دوویی بوو نەك ـ تۆمارکراو ـ بەم جۆرە بوو : (دوو خوشکی خووار و ژوو بوون . گەورەکەیان تەمەنی لە دەوروبەری 30 ساڵییدا بوو ، ناوی : پوپێ = نازدار بوو . پچووکەکەیان تەمەنی 25 ساڵ دەبوو ، ناوی : نادیرە = ئەسمەر بوو . خەڵکی ناوچەی سورچیی لای قەزای ئاکرێ بوون . وەك بیستوومە خوشکی گەورە و کەس و کاری لە عێراقدا نەمانەوە [ناوی ساڵەکەی نەبرد إك . ر . م] . دووای ئەوە نەزانرا چییان لێ بەسەر هات . لە دانیشتنێکدا ناسییمن . دەنگیان خۆش بوو . زیرەك بوون . من ناووم نان ـ نازدار و ئەسمەر فەرهاد ـ و من فێری گۆرانیی گوتنم کردون ـ بەشێوەی خۆمان : سۆرانیی ـ و هەموو گۆرانیی‌یەکان من دامناوون و فێرم کردوون . یەکەم جار سڵەمییمەوە ، بەلام بەڕاستیی لەوەدا نەبوون و وریا و لێهاتوو بوون . [بۆ سەردەمی گۆرانیی‌گوتنیان ، گوتی :] بیست ساڵێك لەمەوبەر . [بیست ساڵ پێش 1966 إ ك . ر . م] . یەکەم گۆرانییشیان « وەك قومری سەر باڵم شیینە » بوو . گۆرانییشیان هەر ئەمەندەیە کە بڵاو دەکرێنەوە .

بێ : مامۆستا مەردان ناوی (پوپێ) ی بەرامبەر نازناوی (نازدار) داناوە . ڕاستیی‌کەی (پوپێ) ناوی تەواوی (نەسرین شیروانە) و ئەمەش ئاشکرایە .

پێ : ئەوی لە بییرم ناچێت و مامۆستا مەردان لەوە دنیادایە ، بەدەگمەن و کەم دەیویست باسی ئاسیاوەکانی بکات و ئەو باسەیش بە تکایەکی زۆر پێم درکاند کە دیاریشە زۆر وورد نی‌یە و هەڵەی تێدایە ! وەك دیاریشە لەم لێکۆڵینەوەیەدا پشتمان بەچەند لایەنێکی ڕاست بەستووە نەك هەمووی !

6 — لە 7 / 5 / 1979 دا هونەرمەندان حەسەنی جزیری و نەسرین شیروان بە میوانیی هاتن بۆ لام بۆ سلێمانیی و لە دانیشتنێکی درێژدا ـ قسەی تۆمار کراو و دەم‌ودوومان بوو کە دەربارەی ئەم جووتە خوشکە پوختەی قسەکان ئەمەیە : (دوو خوشك بوون . لە دەوروبەری ساڵانی 1952 — 1954 دا هاتنە ئێستگەی رادیۆی بێتەلی کوردیی عیراق . تەمەنیان 14 — 16 ساڵان دەبوو . گەورەکەیان : خۆخێ = ئەسمەری ناو بوو . پچووکەکەیان : ماری = نازدار بوو . باوکیان : مووسا و دایکیان : بەستێ ـ ی ناو بوو . خەڵکی کن ئاکرێ بوون . باوکیان لە دایەرەی ـ مەجاریی ـ کاری دەکرد . برایان ناوی ـ عەبدولئیلا ـ و کوڕی برایان ـ ناجی ـ ی ناو بوو . ئەسمەر و سێ خوشکی عیراقیان بەجێ‌هێشت ! ساڵی 1957 ڕۆژێکیان لە بەغدادا لەسەر جادەدا یەکێك قسەی لەگەڵ کردم . دەنگەکەم لا ئاشنا بوو . گوتم : « ئەتۆ ئەو نیت ؟ » گوتی « بەڵێ ! » ئەسمەر بوو دەگریا . گوتم : « بۆچ

دەگرییت ؟ » گوتی : » بۆ بەختی خۆم ! » بۆی باس کردم کە تووشی نەخۆشیی سەرەتان بووە و مەمکێکیان بڕیوەتەوە . گوتیشی لەلای برازاکەیەتی و ئەوانی تر ڕۆییشتوون . ئیتر نەمدییەتەوە . بۆیشیان گێڕامەوە کە زەرد لاواز بووە و پۆشتە نەبووە و منیش هەندێ پارەم دایە . کامل کاکە ئەمین لە ماڵێکدا و لە دانیشتنێکدا دیبوونی و ئەو بوو بەهۆی هاتنیان بۆ ڕادیۆ و گۆرانیی گوتنیان . سێ چووار ساڵێك گۆرانییان بۆ رادیۆ تۆمارکرد . دەنگیان گەلێك خۆش و بەزەووق بوو . عەلی مەردانیش فێری گۆرانیی کردن . (تێبینی : قسەکانی حەسەنی جزیری زۆر نزیکترە ، هەڵەیشی لە ناوی نازدار و ئەسمەردا کردووە کە جارێك گوتوویەتی : ئەسمەری گەورە ڕۆییشت و جارێك لە 1957 دا ئەسمەرم دیت . ڕاستییەکەی » ئەسمەر » ی خوشکە پچووك ماوەتەوە و ئەو هەڵەیەی ئەویش مایەی بێچاریی کاك حەسەنە و هیچی تر ! چونکە وێنەیان لای کاك کامل ئەمین ناسراوەتەوە .

7 — د . عیززەددین مستەفا ڕەسووڵ . لە 12 / 1 / 1983 دا لە دانیشتنێك و ڕاپەڵەی باسێکدا ، کە ناوی ئەم جووتە خوشکە هاتە ناوانەوە ، لەسەر داوای خۆم ، ئەمانەی بۆ گێڕامەوە وەك لە بیری ماوە . گوتی : لە دەمە دووایی هاتنی ساڵی 1948 و هاتنی 1949 : تشرینی یەکەم بۆ کانوونی دووەمی 1949 لەگەڵ پەیدابوونی یەکەم تیپی تەمسیلیی رادیۆی کوردیی » تەمسیلی یەکسەر » ، کە شەماڵ صائیب میحوەر بوو ، ئەم نازدار و ئەسمەر فەرهادە چارو بارە دەورێکی پچووکیان لەگەڵ دەبینین . خوێندەوار یشیان هەبوو . یەکێکیان تەنانەت ئینگلیزی دەزانیی ! .

8 — : مامۆستا کامل کاکە ئەمین ـ ی یەکەم باس‌بێژ و چاودێری رادیۆی کوردیی ڕۆژانی 20 / 4 / 1983 , 29 / 4 / 1983 لەمەڕ ئەم جووتە خوشکە کە وێنەیشیانم نیشان دا و یادی کردنەوە ، ئەم باسانەی گێڕایەوە :

لە ساڵی 1951 دا (بیبری بۆ ئەو ساڵە دەچوو [ك . ر . م) چووم بۆ دێیەك لە عەشائیری سەبعە لای قەزای عەقرە کە باوکم زەوی لەو ناوەدا کڕیبوو دەمویست ساغی بکەمەوە . لە دێیەك وا بزانم » دەحلەڕێ » ی پێ‌دەڵێن کە دەکەوتە سەر جادەی عەقرە ، لای موختاری ئەو دێیە ، وا بزانم » سالح ئاغا » ی ناو بو ، بووم بە میوان . ئەم دوو خوشکەی بانگ کرد گۆرانیی بادینانی پێ‌گوتن . منیش پێم گوت کە بیاننێری بۆ بەغدا بۆ رادیۆ بۆ لام . لەپاش دە پانزە بیست ڕۆژێك ناردنی و منیش تەکلیفی عەلی مەردانم کرد کە گۆرانیی سۆرانییان فێر بکات چونکە گۆرانیی بێژی سۆرانیی بە » دەنگی ئافرەت » نەمان بوو . مانگێکی نەبرد عەلی مەردان گۆرانیی بۆ دانان و فێری کردن و ئەوانیش ئاهەنگێکی گۆرانیی نیو سەعاتییان بە 4 دنیار دەگێڕا . لە کۆرسیشدا کاریان کرد . گۆرانیان وەك من بزانم لەسەر » سیم » تۆمار کرد . بەڵام بێجگە لەوانەی کە تۆ دەڵێیت ئەمەندە لە رادیۆدا هەیە ، زیاتریان گوتووە . زیاتر لە 20 گۆرانیی . بە باوەڕی من تا 1954 لە رادیۆدا بوون و بۆ ناوەکانیشیان : خۆخی = نازدارە کە خوشکی گەورەیە . ماری = ئەسمەرە کە خوشکی پچووکە و من ناووم نان نازدار و ئەسمەر فەرهاد . دەنگیان زۆر خۆش بوو . ماری ئینگلیزییەکی باشی دەزانیی . گۆرانیی تریان هەبوو وەك : بارانە : ژ 1 ، بارانە : ژ 2 . هەروەها ئای ئایە بەڵام بە مەقام نا . بۆ تەمسیل‌کریشیان رەنگبێت وابێت و شەماڵ صائیب فێری کردبن . ناشزانم چییان لێ بەسەر هات ، بەڵام دەزانم کەس و کاریان لێرە نەمان . پێڕێ ناویش ئەوە نەسرین شیروانە . بەڵام دوو ئافرەتی تر هاتن گۆرانییان دەگوت : یەکێکیان » مەقبوولە » ی ناو بوو ئەلماس محەممەد هێنای و بە بادینانی گۆرانیی گوت . ئەوە زۆر نەمایەوە و شووی کرد . یەکێکی‌تر هات ناوی » لەیلا عەزیز » بوو . (تێبینی : لەیلا عەزیز = گولیزاری گۆرانیی‌بێژ بەشێوە زمانی بادینانی ؟ کە وا بزانم تەنها یەك گۆرانیی دیاری لە رادیۆدا ماوە / ك . ر . م)

9 — کەریم سەعید زانستی باس‌بێژ و وەرگێڕ بووە لە رادیۆی کوردیی بەغدا کە هێشتا لە ژیاندایە . چەند هۆنراوی گۆرانییشی بۆ عەلی مەردان داناوە ، وەك هۆنراوی گۆرانیی » ئەی یاری گولعوزار » و » هەورە هەوری بەهارە » و » ئەولێوە ئاڵە » .

10 — سەعید شابۆ ، مووسیقیی‌یەکی رادیۆی بەغدا بووەو » تیپی مووسیقەی رادیۆی کوردییشدا بووە و کورد نەبووەو بە بڕوای من ئاوازەکە هەرمی عەلی مەردان بووە و ئەو لایەنی دابەش‌کردنی مووسیقەکەی لەسەر بووە و وەك خۆیشم لەو مەیدانەدا سەرنجی زۆرم داوە ، شتی وا رووی داوە و لایەنی ـ پارە ـ کەش دەوری هەبووە .

11 — ئێستاش بۆ یادگار دەقەکانی ئەو پرۆگرامانەم لە لا ماوە .

12 — لە نێو کارمەندە کۆنەکانی رادیۆدا بیبرو ڕا لەمەڕ داهاتنی تیپ ریکۆردر = شریت ، جۆر بەجۆرە . هەندێك دەڵێن لە 1955 دا یان 1956 دا یان 1957 دا پەیدا بووە .

13 — لە گەرمەی پوونووس کردنەوەی ئەم باسەدا بووم کە ڕاوەستام و خۆم بۆ بەڵگەییکی مێژوویی تەرخان کرد کە بیدۆزمەوە : لەنێوبەرنامەکانی ڕۆژانەی رادیۆدا کەی ناویان هاتووە ؟

سەرئەنجام بەڵگەیەکی نووسراومان دۆزییەوە کە دەڵێت لە (16 / 7 / 53 — 6/40 [هەتا] 6/50 : گۆرانیی نازدار و ئەسمەر) ، بڵاو دەکرێتەوە . من ئەم مێژووە بە کلیلێك دەزانم و هانمان دەدات بۆ وورد بوونەوەی تر کە کاتێکی زۆری دەوێت !

14 — لەمەڕ مریەم خان بنووارە گوتارمان [مریەم خان گوڵێکی خەمگین : هاوکاری ـ ژمارە : 502 . 3 کانوونی یەکەمی 1979 + ژمارە : 503 . 10 کانوونی یەکەمی 1979 .] .

15 — لەمەڕ ئەلماس محەممەد بنووارە گوتارمان [ست ئەلماسیش مرد : هاوکاری ـ ژمارە : 419 . 27 ئاداری 1978 .] .

16 — وێنە یادگارەکە بە سەرنجی کاك کامل کاکە ئەمین ، بەم جۆرەیە : ئەوی لەسەر تەختە و شانی لەسەر دووەم داداوە ، خوشکی گەورە : نازدار = خۆخێیە . دووەمیش : ئەسمەر = مارییە .

(تێبینە : بۆ مێژوو دەبێت بیگێڕییەوە ، لە نێو گۆرانیی‌بێژانی عەرەبییدا : لەیلا موراد و ئینساف مونیر و گەلێکی تر . ـ جوو ـ بوون ، ئەوا دایکی جەمال پێش شووکردنی بە خواڵی‌خۆش‌بوو ـ ح س ـ ئەویش وەك نازدار و ئەسمەر فەرهاد جوو بوو . بەڵام دایکی جەمال کە ئەمە یەکەم جارە ئەم باسە بگێڕمەوە ، پاش شووکردنی بەو کەسەی ناوی برا بو بە ئەوموسڵمان و ئەمجا ـ ح . س ـ ی مێردی دەچووە چایخانەکان و لە هەرکوێیەك قەوانی کۆنی ، یان قەوانی جارانی دایکی جەمالی بدیایە ، بە خوواییشت یان بە پارەکۆی دەکردەوە و دەیشکاند ، کە ئەم ڕاستییەم لە کەس و کاری خۆم و لە گەلێ کەس بیستووە . دیارە هەر لەبەر ڕێزی کەسانێ لە مێژەوە ئەم باسەم نەدرکاندووە ، وەکو چۆن هێشتا ناوی مێردەکەیم بە » ح . س » نیشان‌داوە ، کەناسراوە . سەرچاوەکانیش هەموویان بۆ ـ ئایینی ـ نازدار و ئەسمەر فەرهاد یەك قسەیان کرد کە نیشانمان دا)